

## Om Varetægtsfangers Behandling.

Det er saa ofte bleven sagt, at man kan læse et Lands Kulturstandpunkt i den Maade, hvorpaa det behandler sine Fanger. Og dette er saa sandt som det er sagt.

Men det er ikke dermed givet, at den mer eller mindre haardhændte eller lemfældige Maade, hvorpaa Landets Fanger, rent generelt seet, behandles, repræsenterer en tilsvarende Grad af Retfærdighed lige overfor den enkelte Fange. Hvis man i Fangeplejen paa Grund af en sentimental Opfatning, der ikke er saa ganske sjelden, indfører en Behandlingsmaade, der gennemgaaende er lempeligere end den, Livet selv formaar at give det store Gros af Fangerne, tilfører man uvilkaarlig disse Fordele, som de uden Fængslet ikke vilde opnaa. Og hvis man omvendt stiller sig paa det Standpunkt, at de, hvem Samfundets hævnende Arm engang har naaet, skal behandles saa strengt, at han alene derved skal bringes til at gyse tilbage fra en Gjentagelse, da staar man let i Fare for at glide over eller tilbage i et Barbari, som glemmer, at Fangerne er lidende Medmennesker.

Vanskeligheden bestaar her som altid i at finde den gyldne Middelvej. Og den findes paa dette Felt aldrig paa anden Maade end ved at individualisere, ved at erindre, at der ikke findes to Fanger, der er saa lige, at de kræver nøjagtig den samme Behandling.

Men gjælder dette dem, der straffes, da gjælder det i ganske særegen Grad dem, der sidder i Fængslet og venter sin Dom, altsaa Varetægtsfangerne.

Jeg har for min Del længe været af den Overbevisning, at man i den moderne Strafferetspleje er gledet noget langt over i Uniformitet. Man staar tilsyneladende i Fare for at komme derhen, at al Straf ligesom udmaales i Metermaal, idet man mer og mer nærmer sig det simple Fængsel som Straf for enhver Lovovertrædelse, den gruopvækkende store som den undskyldelig lille. Og jeg tror, man den Dag, da dette i al Fald praktisk talt er gennemført, har fjernet sig uhyggeligt fra det, som tilfredsstiller den Livets Retfærdighed, som Straffen skulde være et Udtryk for.

Men man har da i al Fald her, ved Fængselsstraffen, den Undskyldning, at det gjælder Personer, der efter Landets lovlige Ret er faldne ind under Lovens Gengjældelse, og at disse aldrig kan have større Krav end at blive behandlet paa den samme Vis, som enhver anden, der i samme Land gør sig skyldig i tilnærmelsesvis det samme Lovbrud.

Hvor det derimod gjælder Varetægtsfangeren, staar man overfor en ganske særegen Vanskelighed.

Naturligvis, der er dem, som her vil sige, at ogsaa Varetægtsfangerne danner en eneste ensartet Mængde. De nemlig, der efter lovlig Myndigheds Beslutning er fængslet, fordi de antages at fylde Betingelserne for en saadan Behandling, det vil da i Almindelighed sige, fordi de med skjellig Grund er mistænkte for Begaaelse af en lovstridig Handling.

Dette er imidlertid en yderst overfladisk Betragtning.

Den Omstændighed, at en Person som Varetægtsfange sidder indespærret i en Fængselscelle, berettiger ikke noget Menneske til at stille ham i samme Kategori som den, der sidder i Nabocellen. I al Fald ikke, saalænge de ikke begge to har faaet den endelige Dom, der anviser dem

deres Plads i Lovovertrædernes Række, og de nu kun sidder og vente paa denne Doms Fuldbyrdelse.

Stort seet falder Varetægtsfangerne i to Hovedgrupper: de skyldige og de uskyldige. Lad være, at den første Gruppe er den største, at den maaske omfatter de allerfleste. Men den anden er der dog. Og ingen har paa Forhaand Ret eller Indsigt til at skille Bukkene fra Faarene.

Allerede af denne Grund springer den enorme Vanskelighed ved at gennemføre en ensartet Behandling af Varetægtsfangerne i Øjnene.

Thi alene den altid tilstedeværende Mulighed for at selve Fængslingen og Anklagen er en Uret mod ham, gjør, eller bør i al Fald gjøre, at man lige overfor Varetægtsfangeren uvilkaarlig lemper Kravet paa den disciplinære Strenghed og Regelrethed, som kan kræves af ham fra det Øjeblik, hans Straf begynder.

Men hertil kommer regelmæssig en anden Vanskelighed, som ikke kan oversees.

I det Øjeblik, Fængslet modtager en Person i Varetægt, ved det saare lidet om hans Sag. Der foreligger en i ganske faa og knappe Ord affattet Ordre om Sigtelsens Art, sjelden eller aldrig mer. Med Straffangeren modtager Fængslet tillige hans Retsakter med Rapporter og Vidneforklaringer, der sammen med Dommens Præmisser giver et nogenlunde fyldigt Billede af hans Karakter, hans tidligere Liv, Arten af hans Forgaaelse og dennes større eller mindre Brutalitet. Varetægtsfangeren kommer som man ser ham, og Fængslet maa ud fra hans egen Person søge at gjøre sig op en Mening om hans Egenskaber og Ejendommeligheder, for derefter at indrette sin Behandling af ham.

Rent ideelt seet kan man sammenfatte den store Forskjel i Behandlingsmaaden for Straf- og Varetægtsfanger deri, at medens den første i den Tid Straffen varer underkastes de Savn og Lidelser, som udgjør Straffeondet, og som Lovgivningen med samfundsmæssig Ret lægger paa hver den, der er bleven overbevist om at have krænket

Lovene, saa bør den sidste kun lide, hvad der med Naturnødvendighed følger med den paatvungne Frihedsberøvelse.

Som alle andre Samfundsidealere har imidlertid dette kun ladet sig gennemføre i megen Skrøbelighed.

Allerede den Omstændighed, at man af økonomiske Grunde og Hensigtsmæssighedshensyn i Regelen maa kombinere Varetægtsfængslet med Straffængsel, gjør, at Konturerne bliver noget udvisket. Hertil kommer yderligere det, at de allerfleste, der undergives Varetægtsarrest, er fattige Mennesker, som nu ved Indespærringen afskjæres fra at øve sin borgerlige Haandtering, og som derfor selv ufejlbarlig falder ind under Straffangens rent ydre Vilkaar, naar det gjælder Forplejning og Rummets Udstyr.

Mest indgribende bliver dog det Skaar, man mange-steds endnu gjør i Varetægtsfangens Selvbestemmelsesret og Raadighed over sine Affærer ud over selve Frihedstabet, derved at man har stillet ham i en større eller mindre Afhængighed til de Autoriteter, der i Kraft af Samfundets Love bliver hans Fiender og Forfølgere, — Politi og Domstole.

Her kan man sige, at de enkelte Landes særegne og højst forskjellige Opfatning af den sigtedes Ret kommer tilsynne i sin grelleste Belysning.

Saalænge den sigtede endnu ikke er berøvet sin personlige Frihed, lider han dog kun under den Krænkelse, som den vanærende Beskyldning bibringer ham, og under den Isolation, som et dydsiret Samfund har saa altfor let for at omgive hver den med, der er kommen i Berøring med Straffelovene. For øvrigt er han dog sin egen Herre og i Besiddelse af alle de Forsvarsmidler, som staar til Disposition for Landets Borgere.

Men fra det Øjeblik, da Fængselsporten har lukket sig bag ham, er han selv i det frieste Samfund ikke blot selv en Fange, men tillige i større eller mindre Grad afskaaret fra selv at sørge for Forsvaret for Frihed, Ære og Velfærd.

Omfanget af denne yderligere Frihedsberøvelse maaler



i Virkeligheden Graden af Samfundets Retsopfatning i inderste Forstand.

Man maa nemlig her erindre, at i det Øjeblik da Sigtelse for en Lovovertrædelse, der er belagt med Straf, er rejst mod et Menneske, har dette faaet det hele Samfund mod sig. Og hvor liberalt end dette Samfunds straffeprocessuelle System er formet, saa staar det dog altid som den stærke mod den svage. Og Liberaliteten har altid sin Grænse, saa vist som Samfundet selv har forbeholdt sig at afgjøre, hvilke Forsvarsvaaben det vil overlade den forfulgte. Jo mere Samfundet selv stiller sig som en processuel Modpart mod den sigtede, desto friere maa det gjøre dennes Retsstilling og hans Raadighed over sine Forsvarsmidler. Og jo mere Samfundet paa den anden Side pointerer sin Egenskab af Forfølger og den sigtede som den forfulgte Samfundsfiende, desto snevrere vil det trække Grænserne for hans personlige Beføjelse, for sluttelig at berøve ham al Adgang til Forsvar uden for hvad hans egen Forklaring kan give.

Varetægtstængslets Anordning har til alle Tider svinget mellem disse to Yderligheder, der paa den ene Side er begrænset ved Torturen og paa den anden ved den absolut nøgne Frihedsberøvelse. Til denne sidste Yderlighed har man dog aldrig dristet sig til at gaa. Intetsteds i Verden er den fængslede overladt Retten til at leve sit personlige Liv saaledes, som han vilde levet det i et privat Hjem, hvor f. Eks. et Benbrud hindrede ham i at forlade sit Rum. Selv i det liberalest indrettede Fængsel og med det frieste Processystem i Verden maa Fangen finde sig i flere eller færre Indskrænkninger i sin Frihed udenfor den blotte Indespærring. Og hver eneste af disse Indskrænkninger betegner et Minus i hans Bevægelighed, fysisk som psykisk.

At dette imidlertid har sin Indflydelse baade paa Fangen selv og paa dem, der har ham i Varetægt, er en Selvfølge.

Fangen selv bliver fra første Stund nervøst paavirket.

Selv om han er en Mand, der helt ud har Kjendskab til og Forstaaelse af sine processuelle Rettigheder og Begrænsningen af sine Pligter, maa han dog være af et ganske særlig spændstigt og kraftigt Naturel, om ikke først og fremst Indespærringen i sig selv og dernæst de yderligere Hindringer for hans Handlefrihed i al Fald i nogen Grad skulde svække hans Energi og virke deprimerende paa ham. Men denne uvilkaarlige Nervøsitet, som i mange Tilfælde stiger med Fængselsopholdets Varighed, gjør ham straks eller i al Fald efterhaanden til en anden end den han var i det fri Liv. Han bliver pirrelig, opfarende, udisciplineret, uhøflig eller maaske indesluttet, mørk, sløv. Og han føler maaske selv, hvordan han overfor de mange Øjne, der til enhver Tid iagttager ham, uvilkaarlig tager sig ud som et Menneske med en daarlig Samvittighed. Han prøver saa paa at give sig en frejdig, ligeglad Mine, der dog aldrig kan blive fuldt naturlig og som derfor let forspilder sin Hensigt eller virker tvertimod det, der var tilsigtet.

Paa Fængselsfunktionærerne har Systemet en tilsvarende Indflydelse.

Dersom man var indskrænket til simpelthen at passe paa, at Fangen er tilstede, at han faar sin Mad, sine Klæder og sit daglige Stel, var jo Opgaven ganske enkelt og let. Forholdet mellem Betjeningen og Fangen vilde i det overvejende Antal Tilfælde, det vil sige overalt, hvor man havde at gøre med normalt udstyrede og nogenlunde rimelige Mennesker, være saa godt som muligt. Fangen vilde fra første Stund af faa det Indtryk, at det her virkelig kun gjælder at passe paa hans Tilstedeværelse, og at Fænglets Folk ikke har noget med hans Sag at gjøre, at de ikke paa nogen Maade staar i deres Sold, som forfølger ham.

I samme Øjeblik, som Fængslet kræver noget andet og mere af Fangen end hans blotte Tilstedeværelse, vaagner uvilkaarlig en Mistanke i ham om, at Fængslet dog kun er et Led i Forfølgelsen, at det gjælder at være paa sin Post,

og at enhver Tillid eller Aabenhed fra hans Side let kan blive et Vaaben i hans Forfølgeres Haand.

Denne Opfatning, som kun de aller færreste har Intelligens nok til at frigjøre sig fra, gjør, at Behandlingen af Varetægtsfangerne regelmæssig falder vanskeligere end af Straffangerne. Herom fører Revselseslisterne i de Fængsler, der er fælles for begge Kategorier, et trist, men meget talende Sprog.

Og dette tiltrods for at Behandlingen af Varetægtsfangerne i enhver Henseende er lempeligere og humanere end af Straffangerne, og tiltrods for, at disse to Slags Fanger regelmæssig er den selvsamme Slags Personer. Men selv hos dem blandt den ustandselige Strøm, der vandrer ud og ind af et Korttidsfængsels Døre, som er altfor vel vant til at veksle mellem Varetægt og Straf, vil man uden nogen stærk Iagttagelsesevne kunne finde en Forandring i deres Opførsel og Holdning, eftersom Straffedommen har været udtalt over dem eller ikke. Den Spænding og Uvisshed om en kortere eller længere Fremtid, der altid følger med den strafferetslige Forfølgning, stiger hos den fængslede til en Højde, som ikke sjelden nærmer sig den sygelige Eksaltation.

At denne afføder en uvilkaarlig Uvilje mod enhver, hvem den fængslede finder Grund til at mistro, er ligesaa sikkert, som at denne Uvilje oftere end nogen aner vokser til et Had, der kun af Frygt for Følgerne holdes itømme. Men de, hvem denne Uvilje og dette Had er rettet mod, bliver først og fremst Fængslets Tjenestemænd, høj som lav.

Og der skal ikke lidet til af Deltagelse, af gode Nerver og af Erfaring for ikke at lade sig paavirke til en Gjenlidelse, der altid, hvor lidet den end gjør sig gjældende, smager af den stærkeres Undertrykkelse af den svage.

Det er imidlertid en klar Sag, at disse Vanskeligheder stiger og falder med den Stilling, de enkelte Landes Lovgivning har givet Fængslet og dets Funktionærer i Forholdet lige overfor Varetægtsfangeren. Enhver er jo nødt til

at bevæge sig inden den Ramme, hans Pligter levner ham. Er den snever, desto værre, er den vid, desto bedre saavel for Fangen som for Fængselsmanden.

Det ligger da nær at tage for sig et af de Lande, hvor den nyere Tids Erkjendelse af Menneskeret og Menneskeværd ogsaa har afsat sig i Bestræbelser for at gøre Varetægtsfængslet stemmende med denne. Jeg er i saa Maade i den heldige Stilling at kunne paaberaabe mig mit eget Lands Lovgivning og Retsopfatning som det bedste Eksempel, idet man her har stillet Varetægtsfangen saa frit lige overfor Straffemyndighederne som neppe i noget andet Land.

Som Grundprinciper af fremtrædende Betydning skal jeg her nævne følgende:

1. Fængslerne er i Principet stillet i et helt uafhængigt Forhold til Domstole og Politi.
2. Den sigtede er, selv hvor han er Varetægtsarrest underkastet, tilstaaet en Parts Stilling og Rettigheder under den strafferetslige Forfølgning.
3. Der gives af Loven Anvisning paa Erstatning for unødigt Varetægtsarrest.

Det behøver neppe at paapeges, hvilken indgribende Betydning disse Grundsætninger har. Helt ud gennemførte vilde de ogsaa kunne skabe en Ordning, som ligger Idealet temmelig nær. Imidlertid mangler der endnu ved dem alle saa meget, at man i al Fald tør sige, der er Adgang til at smutte bagom Principerne og gjøre dem mer eller mindre værdiløse for den, der skal have Gavn og Beskyttelse af dem. Jeg skal i det følgende kortelig søge at paavise dette.

De norske Fængsler sorterer under en egen Afdeling i Justitsministeriet, Fængselsstyrelsen. Deres Bestyrere svarer som saadanne for Styrelsens Chef, og staar intetsteds i Afhængighedsforhold til Dommeren eller Politiet.

Imidlertid har man af økonomiske Hensyn kun ved de færreste Fængsler kunnet ansætte en egen Bestyrer. Ved de fleste er dennes Stilling forenet med et andet Embede,



og da netop enten Distriktets Dommer eller den stedlige Politimester.

Jeg har aldrig hørt eller seet paavist, at der af denne Ordning er kommen særlige Ulemper eller specielt, at der er begaaet Overgreb. Og den nye Fængselslov har omgjærdet Varetægtsfangen med den udtrykkelige Bestemmelse, at hverken Fængselsbetjente eller andre maa benyttes til at udforske ham. (§ 48).

Men for Varetægtsfangen, der ved, at den samme Dommer, som i Retten skal afgjøre hans Skyld, eller den samme Politimester, der som Leder af den foreløbige Undersøgelse optager saavel hans som Vidnernes Forklaring, tillige er Fængslets Styrer, og at dets underordnede Tjenestemænd er hans Undergivne, ligger det dog altid nær at være paa sin Post. Hvor den samme Myndighed, der har sat ham ind i Fængslet eller stadfæstet hans Forbliven der, tillige er den, der har den disciplinære Revselsesmyndighed og Adgangen til at undersøge hans Samkvem med Udenverdenen, finder han det kun altfor naturligt at se den samme Modpart bag enhver af de forskjellige Embedshandlinger.

Helt frit staar heller ikke forøvrigt Fængslet i sit Forhold til Domstolen. Denne har nemlig efter Loven altid Adgang til at fatte Bestemmelse om Besøg hos Fangen og om hans Brevveksling.

Endelig savner Loven ganske Forbud mod at føre Fængselsbetjeningen som Vidner paa, hvad Fangen under sit Ophold i Fængslet maatte have betroet den, eller om hvad Tjenestemændene maatte have iagttaget med Hensyn til hans daglige Liv og mistænkelige Bevægelser o. s. v. Dette sidste er et Moment, som jo, om det ikke fra først af bringer Fangen til i Tjenestemanden at se et Redskab i Forfølgerens Haand, naar som helst, og det selv mod Tjenestemandens egen gode Vilje, kan gjøre ham til det. Hvilket Skaar i det gode Forhold dette uvilkaarlig maa gjøre, behøver ikke nærmere at paavises.

Dernæst er, som nævnt, Varetægtsfangen i den norske Straffepoces som sigtet givet en Parts Rettigheder under Forfølgningen.

Han skal ifølge Loven første Gang han møder for Retten gjøres bekendt med den mod ham rettede Sigtelse, hvorefter det henstilles til ham, om han er villig til at afgive Forklaring i Sagen. Dommeren skal ved Afhørelsen tiltale den sigtede med Ro og Værdighed og uden at sigte ham for noget, som ikke er tilstaaet. Løfter, urigtige Forgivender, Trusler eller Tvangsmidler maa ikke anvendes. Afhørelsen maa ikke tilsigte at aflokke eller udpresse Tilstaaelse. Den skal give den sigtede Lejlighed til at gjendrive de Grunde, hvorpaa Mistanken beror, og gjøre gjældende de Omstændigheder, der taler til hans Fordel. Er der Modsigelser i hans Forklaring, eller Uoverensstemmelse med de af Vidner og Medsigtede afgivne Forklaringer, bør han gjøres opmærksom derpaa. Intet Spørgsmaal maa stilles saaledes, at noget, som ikke er vedgaaet af den sigtede, forudsættes som erkjendt. Saavidt mulig bør der ogsaa undgaaes at stille Spørgsmaal, hvorved Omstændigheder foreholdes ham, der først gennem Svaret skal godtgjøres. Fremdeles kan den sigtede, naar han nægter at svare, eller han forklarer sig forbeholdent, af Dommeren gjøres opmærksom paa Muligheden af, at Undladelsen af at afgive Forklaring kan blive opfattet som en Omstændighed, der taler mod ham. Endelig har den sigtede paa ethvert Trin af Forfølgningen Ret til at lade sig bistaa af en Forsvarer, med hvem han i Fængslet har uhindret Adgang til at forhandle. (Straffepoceslovens §§ 255, 256, 257, 258 og 99 samt Fængselslovens § 48).

Som det vil sees, har Loven i disse Bestemmelser, der selvfølgelig ikke udtømmende gjengiver alle dem, der findes optagne i de forskjellige af dens Dele, tildelt den sigtede en tilsyneladende meget fri og vel beskyttet Retsstilling. Ja jeg kan neppe være i Tvivl om, at Lovgiverne her i berettiget Stolthed over at have ført Udviklingen et langt

Skridt frem fra det gamle inkvisitoriske Forhørssystem har ment, at den sigtede nu er givet en saa god Platform for hans Forsvar, som det overhovedet for Tiden lod sig gjøre.

Og dog er der endnu dybe og indgribende Skaar i denne den sigtedes Stilling som virkelig Part, at det tør være et Spørgsmaal, om den fortjener denne Betegnelse.

Fra det Øjeblik da en Person sigtes for en Lovovertrædelse, er han en mærket og forfulgt Mand, særlig hvis Overtrædelsen er af den Art, at den vækker Sensation eller Afsky.

Han faar med et Slag det hele Samfund mod sig. Hans Navn tilhører Offentligheden, hans Billede gjengives, karrikeret og forvansket, i Aviserne. Hans Forretningsforbindelser svigter ham, og han faar maaske vanskeligt for at skaffe Familien det daglige Brød.

Samtidig har han hele det borgerlige Samfund som en hidsigt forfølgende Fiende. Tiltrods for hans saakaldte Partsstilling staar det i hans Forfølgeres Magt med Statskassens Støtte mod hans egen Fattigdom at omgive ham med Opdagelsesbetjente, der følger og vogter hvert af hans Skridt. Politiet kan paalægge ham at melde sig daglig, hvorved han lider yderligere Afbræk i sin Næring, og udsættes for en idelig og deprimerende Skam.

Og naar han saa endelig er naaet frem for Rettens Skranke, staar han, den juridisk ukyndige Mand, der overfor gamle, drevne Jurister. Han savner ganske naturligt den fulde Forstaaelse af de processuelle Begunstigelser, som Loven har sikret ham, og kan ikke tilegne sig deres Betydning, selv om de søges ham indprentet af den mest humane Administrator. Vistnok har han den offentlig opnævnte Forsvarer, der kan være en saare dygtig og erfaren Mand. Men han kjender ham ikke, har ikke nogen Tillid til ham som Menneske, og ved desuden, at han er opnævnt af de samme Myndigheder, som forfølger ham. Altsaa vil han regelmæssig være sky og tilknapet lige overfor denne sin eneste Støtte. Forsvareren selv, som i sin Klient kun

ser den ene af de mange, kan paa sin Side ikke trænge nærmere ind i hans Karakter eller Motiver, taber derfor let Interessen for Manden som Menneske og maa nødvendigvis fæste sig mest ved Sagens rent ydre Linjer og dens for ham interessanteste juridiske Sider.

Allerede nu vil man se, at den sigtedes Stilling lige overfor hans Forfølgere er yderlig svag. Men han har dog endnu en personlig Position, en vis Evne til personlig Selvhævdelse. Han kan endnu tilbringe Dagen ved sit Arbejde og Natten i sit Hjem, han kan endnu søge Trøst og Støtte i sine nærmestes Hengivenhed og Tro paa ham, og han kan endnu paa egen Haand prøve at tilvejebringe de Bevisligheder, der efter hans Skjøn skal til for at bevise hans Uskyld, blandt andet ved fri og uhindret Adgang til mundtligt og skriftligt Samkvem med Venner og Bekjendte, til hvem han har større Tillid end til nogen, der anvises ham af Retfærdighedens Haandhævere.

Anderledes fra det Øjeblik, da man berøver ham hans personlige Frihed og spærrer ham inde i en Fængselscelle.

Det er maaske ikke denne Celle eller den mer eller mindre humane Behandling, han nyder af Fængslets Vedkommende, som nu er det værste. Er han en fattig Stakkel, der før sad knapt i det, skaffer maaske Fængslet ham bedre Udkomme og større Bekvemmeligheder end han før var vant til. Og er han en dannet Mand med tilstrækkelig Indtægt, har han Ret til at udstyre sit Fangerum rigeligere og selv skaffe sig bedre Kost end den, Fængslet kan byde ham.

Men med Tabet af Friheden følger ogsaa konsekvent Tabet af alt det, som gav Livet Lys og Farve. Han sidder der saa underlig isoleret i en Række Dage og Nætter, som følger paa hinanden i trøstesløs Ensformighed. Hans Humør lider, maaske ogsaa hans Helbred. Har han Familie, ved han den udsat for Skam og Sorg, og om han er fattig, for Savn, kanske for Sult.

Og den Følelse af at staa alene mod de mange, svag



mod de stærke, som fra Sigtelsens første Stund greb ham, overvælder ham nu ganske. Han indser med et Minimum af Intelligens, at den fri Partsstilling, han paastaaes at have i denne Sag mellem ham og Myndighederne, kun er en tom, ydre Form. At tale til en Fange om hans Frihed virker som en daarlig Spøg, for ikke at sige som Haan.

Man kan fremdeles i en Sum sige, at Varetægtsfangens faktiske Stilling er i alt væsentligt uberørt af de processuelle Forandringer, der er foregaaet. Og at de Forbedringer i hans rent ydre, rent materielle Forhold, Kosthold, Renlighed, Disciplin o. s. v., som unægtelig er gennemført i vor Tid, snarest er Følgen af den mere humane Opfatning af Fangen som et lidende Medmenneske og af en mere kultiveret Tidsretnings Krav, end af en Revolte i Retsplejen.

Den Dag idag maa Varetægtsarresten virke paa Fangen som et Middel i Rettens Haand, et Middel til at fremtvinge den fulde Tilstaaelse, der er Kriminal sagernes trygge Platform for en fældende Dom, eller i al Fald den Vaklen og Undfaldenhed, der tager Vægten og Odden af alle Forsvarets Argumenter.

Thi vistnok er det saa, at ingen direkte kræver nogen Tilstaaelse. Men Fangen forstaar let, at Varigheden af hans Arrest ofte staar i et temmelig intimt Forhold til Haardnakketheden i hans Benægtelse.

Og vistnok kan efter Loven ikke Fængselsbetjente eller andre bruges til at udforske ham. Men Politiets Tjenestemænd har dog altid uhindret Adgang til hans Fangerum og til at fremstille ham for sig, mindre maaske i Kraft af gjældende Lov end ifølge en hævdvunden Praksis. Og deres Spørgsmaal foregaar maaske endnu paa den gode gammel-dags Maade, hvorunder Spørgeren er Sporhunden, der jager Vildtet træt. Saameget farligere er dette, som disse foreløbige Undersøgelser begynder netop i det Øjeblik, da Fangen lige efter Indsættelsen i Fængslet og den oprivende Skilsmisse fra Hjenmet og de vante Forhold er mest ude

af Ligevægt og mindst skikket til med roligt Overblik at varetage sit Tarv.

Det vil da let hænde, at han, naar han omsider stedes for sin Dommer og her gjøres opmærksom paa alle de Kauteler, Loven har opstillet til Værn om hans Partsrettigheder, for silde ser, at han allerede har forspildt sin Sag, og at en Nægtelse nu kun vil staa som en Selvmodsigelse eller i al Fald ikke nytte noget.

Endelig giver Loven, som nævnt, selv Anvisning paa Erstatning for unødige Varetægtsarrest.

Straffeprocessloven siger herom (§ 469), at for Skade, som er lidt ved Varetægtsfængsel, skal den, mod hvem Forfølgningen indstilles, eller som ved Dom frifindes, paa Forlangende tilkjendes Erstatning af Statskassen, naar de for hans Forøvelse af Handlingen fremførte Beviser er gjendrevne. Er Forfølgningens Indstilling eller Frifindelsen begrundet deri, at Handlingen ikke kan henføres under nogen Straffebestemmelse, eller at Strafbarhed er udelukket eller ophævet ved en i Loven anerkjendt Omstændighed, afgjør Retten efter Sagens nærmere Omstændigheder, hvorvidt saadan Erstatning bør tilkjendes.

Man er her gaaet et langt Skridt videre end til Erkjendelse af, at der ved Varetægtsarrest iværksat af offentlig Myndighed kan begrundes et almindeligt Krav paa Skadeserstatning. Thi et saadant havde man allerede uden denne Bestemmelse, naar enten Arresten var udholdt uden al rimelig Grund, eller hvor den skyldtes offentlige Tjenestemænds forsømmelige eller utilbørlige Forhold.

Loven erkjender altsaa, at den fængslede ogsaa under den mest fremskredne Ordning af Strafferetsplejen kan komme til at lide Skade, selv om der ikke ligefrem findes noget at lægge Myndighederne tillast. Den tager derved Brodden bort fra i al Fald en Del af den økonomiske Ulykke, der foraarsages ved en for udstrakt Brug af personlig Arrest. Længer kan man vel ogsaa vanskelig naa uden at glide over til den Yderlighed at gøre Fængslingen

til en indbringende Affære. Men Loven selv synes at have villet gaa videre end til Erstatning for økonomisk Tab, og man har da ogsaa hos os i Anvendelsen af dette Lovsted gaaet ud fra temmelig liberale Synsmaader.

Der ligger imidlertid en dybere og mere omfattende Erkjendelse i denne Lov, en Indrømmelse til den personlige Frihed, der er af den største Betydning. Thi bag denne Anvisning paa Erstatning for den ved Fængslingen voldte Skade ligger den Sandhed, at den enkelte Borger ikke i og for sig er Rettens Vilkaarlighed hjemfalden og maa staa til dens Raadighed uden Adgang til at gjøre sig gjældende længere end derhen, hvortil Forsvaret sigter, altsaa til Frifindelse og Løsladelse. Den fastslaar, at selv efter dette Øjeblik er ikke ethvert Mellemværende mellem Retfærdighedens Haandhævere og den sigtede op- og afgjort, medens tværtom nu den sidste er bleven den, der har noget at kræve. Retfærdighedsprincippet er derved løftet et Trin højere op end tidligere.

Det er derfor en Inkonsekvens, naar Loven selv gjør et Skaar i dette Princip ved en følgende Bestemmelse (§ 470), hvori det heder, at Erstatning under ingen Omstændighed tilkjendes for Varetægtsfængsel, som er kommen til Anvendelse, fordi den sigtede har forsøgt at undvige eller foretaget Handlinger, hvoraf det maatte sluttes, at han har villet tilintetgjøre Gjerningens Spor eller forlede andre til falsk Forklaring eller til at unddrage sig sin Vidnepligt.

Thi ifølge Straffeloven er saavel Undvigelse som Ud-slettelse af Gjerningens Spor straffri, naar der er handlet i Hensigt at unddrage sig selv eller nogen af sine nærmeste fra Forfølgning eller Straf (Straffelovens § 132), og det selv om Vedkommende virkelig er skyldig. Men det er da et ganske ulogisk Sprang at nægte den uskyldige, der f. Eks. er sigtet for et Mord, ikke ved sig istand til at bevise sit Alibi og saa undviger fra Fængslet, Erstatning for den udholdte Varetægt, naar omsider den virkelige Gjerningsmand

er funden, og Bevis er ført for, at den først fængslede har lidt økonomisk Tab.

Lad være, at Tilfældet ikke er synderlig praktisk. Det kan dog indtræffe, og jo sjældnere det er, desto mindre ængstelig behøver man at være for at tilstaa den Erstatning, som kun har handlet i et ellers i Loven anerkjendt Selvforsvar.

I denne Forbindelse kan jo ogsaa medtages, at den som skyldig dømte ifølge Loven skal have det udholdte Varetægtsfængsel i Afdrag paa den forskyldte Straf, saavel naar det er udholdt efter som før Dommen, medmindre han selv ved sit Forhold under Sagen har paadraget sig Fængslingen (Straffelovens § 60 og Straffeprocesslovens § 475<sup>1</sup>). Naar saaledes selv den skyldige kan erholde Erstatning for en Varetægt, der dog altid har været relativt nødvendig eller i al Fald forsvarlig, bør dog vel neppe det samme nægtes den uskyldig fængslede, naar han ikke ligefrem af mindre noble Bevæggrunde har ført Myndighederne bag Lyset og paadraget Statskassen Udgifter. Thi her har i al Fald Fængslingen ikke været et nødvendigt Led til Retfærdighedens Haandhævelse, og man savner Adgang til skaffe Erstatning gennem en Afkortning af Straffen. —

Af dem, der som Varetægtsfanger indsættes i Fængslerne, tilhører efter Sagens Natur det store Gros dem, man med et Ord kan henføre under Begrebet Forbryderproletariatet. Det er Løsgjængere og arbejdssky, for det meste fordrukne Individuer, hvis Liv altid henrinder i al Fald paa Lovens yderste Grændse, og som under sine gjerne hyppige Fængselsophold stadig veksler mellem Straf og Varetægt.

For disse gjælder de foranstaaende Bemærkninger kun i liden Grad. Lad være, at de kanske ikke netop er skyldige i den Lovovertrædelse, de for Øjeblikket er fængslet for, de har dog til enhver Tid et saapas stort Mellemværende med den offentlige Ordens Haandhævere, at de naar som helst maa vente at ombytte sin Frihed med Fængselscellen.



Disse Folk er det, som gjør Fængselsmændenes Arbejde mere haandværksmæssigt, end det burde være, og som saa let kan bringe Blikket bort fra de enkelte Undtagelsestilfælde, der skulde lægge Beslag paa vor Interesse og dybe Deltagelse.

Det er for disse Undtagelser, de særegne Regler om Varetægtsfangernes Behandling er skreven, og det er paa dem, den passer.

En Følge af den almindelige Forening af Straf- og Varetægtsfængsel under samme Tag i Forbindelse med den gennemgaaende Ensartethed af begge Slags Fangers Personer er det imidlertid, at den principielle Grundforskel glider bort, og at alle Fanger i større eller mindre Grad bliver opfattet og behandlet ens.

I det rent ydre er der selvfølgelig Forskjel, den nemlig, som Lovgivningen selv udtrykkelig markerer. Men denne vil efter Sagens Natur let komme til at bestaa i flere eller færre Friheder, ikke i større eller mindre Frihed. Eller man kan som en bred Regel udtrykke det samme paa den Maade, at Varetægtsfangernes Behandling er den samme som Straffangernes, kun med Iagttagelse af de Undtagelsesregler, som indeholdes i de positive Lovbud og Reglementsbestemmelser.

Disse Undtagelser er efter den norske Fængselslov temmelig vide og tildeler Varetægtsfangerne ganske betydelige Lettelser under deres Fængselsophold.

Hovedreglerne indeholdes i Lovens §§ 46, 47 og 49. De gaar i det væsentlige ud paa følgende:

1. Varetægtsfangen bliver saavidt muligt ikke at sætte sammen med andre Fanger, medmindre han samtykker deri og det findes ubetænkeligt, eller medmindre hans Alder, Helbreds- eller Sindstilstand gør Afsondring utilraadelig.

2. Kun de Indskrænkninger, som Fængslingens Øjemed og god Orden kræver, kan paalægges Fangen. Bekvemmeligheder og Beskjæftigelser, som ikke strider herimod, er det ham tilladt at forskaffe sig. Det tilstedes ham til de

hertil bestemte Tider at modtage Besøg, der er forenelige med god Orden og ikke volder Fare for Sikkerheden. Hvor dertil findes særlig Grund, skal en Fængselstjenestemand være tilstede under Besøget. Under samme Betingelser tilstedes der ham Brevveksling, der kontrolleres, naar der er særlig Grund til at befrygte Misbrug.

3. I de givne Regler om Revselse for slet Opførsel er der for Varetægtsfangen gjort Lempninger, af hvilke den vigtigste er, at legemlig Revselse ikke kan tildeles ham.

Allerede Loven selv giver imidlertid Bekræftelse paa det foran nævnte ved at give disse Regler dels som en Undtagelse fra det om Straffangerne bestemte, dels ved at henvise til dette. Og det er klart, at de mange Reservationer, som ved de enkelte Regler aabner Adgang til deres Til sidesættelse, lægger Anvendelsen i Fængslets Haand.

Spørgsmaalet om, hvad der er stemmende med god Orden, hvad der kan volde Fare for Sikkerheden eller hvor der findes særlig Grund til at befrygte Misbrug, vil ikke bare være en Konduitesag, men i høj Grad afhænge af den ledende Mands Opfatning og hans Tjenestemænds Humanitet og Menneskekundskab.

Uden at gaa i Detail, skal jeg her alene pege paa enkelte Punkter i det paa Loven byggede Fængselsreglement, der paa den ene Side viser, hvor megen Frihed der i vore Fængsler er tilstaaet Varetægtsfangerne, men paa den anden, hvor let disse staar i Fare for igjen at tabe denne Frihed, hvis de faar med en mindre velvillig eller altfor nøjeregnende Betjening at gjøre.

Varetægtsfangerne kan selv, med de Indskrænkninger, som gjøres af Hensyn til Fængslingens Øjemed og god Orden, skaffe sig Kost og andre Bekvemmeligheder. Kosten maa ikke overstige Grændserne for maadeholden Nydelse, Brændevin og Tobaksrøgning er forbudt.

Alt hvad der indbringes til Fangerne, bliver imidlertid omhyggelig undersøgt, og Tilladelsen til selv at sørge for sit Underhold kan i Tilfælde af Misbrug fratages dem.

Alle Fanger er forpligtet til at arbejde. Varetægtsfangerne kan beskæftige sig med Arbejde, som de selv skaffer sig, og som ikke strider mod god Orden eller Sikkerhed i Fængslet. De beholder da selv Arbejdets Udbytte.

Skaffer de sig derimod ikke selv Arbejde, paalægges der dem et saadant, som de har at udføre med Flid og Omhu, og hvis Udbytte tilfalder Staten, idet der dog for Flid og god Opførsel kan tilstaaes dem et mindre Beløb som Arbejdspenge.

Varetægtsfangen har Adgang til at skaffe sig de Bøger, Tidsskrifter og Aviser, som de maatte ønske.

Men disse maa ikke være af anstødeligt Indhold, og der maa ikke forøvrigt være særlig Grund til at nægte Fangerne at faa dem.

Brevveksling og Besøg er tilladt, forsaavidt de er forenelige med god Orden og ikke volder Fare for Sikkerheden.

Men Fængslets Bestyrer kan, naar han finder, at der er særlig Grund til at frygte Misbrug, gennemlæse Korrespondancen eller bestemme, at Besøg kun kan ske i en Tjenestemands Nærvær. Og den Ret, som har Befatning med Sagen, kan til enhver Tid paabyde, at Brevene gjenemsees eller Samtalen overværes samt fordre sig Brevene forelagt til Afgjørelse af, hvorvidt de kan befordres videre eller ikke.\*)

Allerede disse Eksempler viser, hvordan Fangen kan blive stedt, og hvor snever hans Frihed inden Lovens Ramme kan arte sig, om han bliver Gjenstand for en smaalig Opfatning af faktiske men ubetydelige Afvigelser fra den strenge Orden.

Er han imidlertid selv af et pirreligt Naturel, er han ved Fængslingen og det nedstemmende og forvirrende ved de nye Omgivelser bragt ud af Ligevægt, eller er hans paa

\*) Disse Bemærkninger Ramme tillader mig ikke at indgaa nærmere paa Vanskelighederne ved Varetægtsfangernes Besøg og Brevveksling. Jeg kommer maaske til at behandle denne Sag i en senere Artikel.

Forhaand mindre autoritetsvenlige Sindelag ved det passerede stimuleret til den lovlige Oppositions yderste Grændser, da vil der ogsaa ellers altid i Fængselsregimet være nok af Anstødsstene, der er saare vanskelige at undgaa, og som ved en Bagatel kan gjøre et forholdsvis skikkeligt Menneske til et brutalt, for Omgivelserne farligt Uhyre.

Som saadanne Anstødsstene kan man nævne Reglementets Bud om at Fangerne ved Indsættelsen nøjagtig skal ransages og deres medbragte Ting undersøges, at de skal vise Ærbødighed og Lydighed mod Fængslets Tjenestemænd og være høflige saavel mod dem som mod andre, med hvem de kommer i Berøring, at de nøje skal rette sig efter de givne Reglementer og Forskrifter samt efter den for Fængslet i sin Almindelighed gjældende Orden, at de skal behandle Inventar og alt hvad der forøvrigt gives dem ihænde eller til Benyttelse, med Forsigtighed og Orden o. s. v.

Det er paa Evnen til at undgaa Sammenstød med Fangen om disse mangehaande Smaating, der tilsammen tagne danner Fængslets daglige Liv, at man skal kunne kjende den virkelig dygtige Fængselsmand.

Nu er det vistnok saa, at de samme Vanskeligheder møder en ved Behandlingen af Straffangerne, for hvem Reglerne endog er strengere og Indrømmelserne mindre og færre.

Men der er dog en Væsensforskel.

Straffangen har gennemgaaet Rettergangens Skjærsild og derunder saavel som oftest under Varetægten naaet frem til Resignation. Hans Sag er afgjort, han kjender sin Fremtid i et større eller mindre tilskaaret Tidsrum, og han indser som Regel, at Straffen vil falde ham lettere ved at vise Lydighed og gjøre sig Betjeningen til Venner. Desuden vil hans Fornuft i Almindelighed sige ham, at Fængselsstraffen maa have sine faste Regler, samtidig som disses Lighed for alle tilfredsstillende hans Retfærdighedssans.

Men lad os paa den anden Side tænke os en Mand,



netop fængslet paa Mistanke for en Lovovertrædelse, som han ikke har begaaet.

Allerede Bevidstheden om hans Uskyld rejser en Bølge af Indignation i hans Indre. Hvis han ikke synker sammen i dump Fortvivelse, har denne Indignation let for at skabe Modstand, om ikke netop aktiv, saa i al Fald passiv. Ethvert Ordensbud, enhver Reglementforskrift er ham en ny Krænkelse, en ny Form for Pinsel. Han er maaske en dannet Mand, der i den jævne Betjents lidt militært stramme Ordre ser en Anmasselse og et Overgreb. Han finder alt uskjønt og uappetitligt, Sengen, Spisestellet, Toiletgjenstandene, Maden. Han plager de underordnede Betjente med Besværinger, deres Overordnede med Klager over Betjentene, han misbruger sit Ringeapparat, forlanger at Betjenten skal staa paa Pinde som Opvarteren i en Restaurant, og ender en Dag med at have udtømt enhver rimelig Grad af Taalmodighed.

Det er klart, at Fængslets Opgave og Stilling her maa være særdeles vanskelig. Kun den dygtige og erfarne Fængselsmand ved, hvor let det er paa den ene Side at stramme Fordringerne den Ubetydelighed mere, som skal til for at gøre Fangen opsætsig, og hvor fristende det paa den anden Side er at slappe af paa dem saaledes, at man vistnok vinder i Magelighed, men sætter Fængslets nødvendige Orden og Disciplin paa Spil.

For den almene Opfatning vil af mange Grunde altid Fangeplejen og da særlig Behandlingen af Varetægtsfangerne staa som noget fjernt og lidet interessant. Og selv blandt Juristerne har den Mening havt let for at gjøre sig gældende, at dette er en Krog af Strafferetsplejen, som godt kan overlades de faa, som i Stillings Medfør faar med disse Ting at gøre.

Og dog, saa sandt som det maaske kan være, at enhver, der lever sit Liv efter Loven og opfylder sine Borgerpligter, skulde være tryk mod nogensinde som Straffange at træde ind under Fængslets Tag, saa kan dog ingen,

ikke den bedste Samfundsborger føle sig ganske sikker paa aldrig at faa sig paaført en saadan Mistanke for en Lov-overtrædelse, at den aabner ham Døren til Varetægtsfængslets Celle. Eller om det ikke gjælder ham selv, da kan det hænde en af hans nærmeste, en af dem, der staar hans Hjerte nær. Da vil han af Erfaring lære, hvor denne Sag er dybt almenmenneskelig.

De Vanskeligheder, som Varetægtsfangernes Behandling medfører, har man havt til alle Tider og i alle Lande. De lader sig heller ikke nogensinde bringe ud af Verden, eftersom de bunder dybt i selve den menneskelige Natur. Tværtom vil de melde sig paany saa at sige med hver eneste Fange, der betræder Fængslets Tærskel.

De kan løses paa flere Maader, ved brutalt at hugge Knuderne over eller ved lempeligt at prøve at løse dem. Jeg har i disse Bemærkninger søgt at paavise, hvor langt man paa den sidstnævnte Vej er naaet hos os, og hvor meget man endnu ogsaa her har tilbage at gjøre.

Det nytter ikke at gjøre Fængslerne gode og rummelige. De maa tillige i hvert enkelt Tilfælde bruges saaledes, at de for den enkelte Fange, efter hans særegne Behov og Ejendommeligheder gjør den Tvang og de Lidelser, Fængslingen med Naturnødvendighed fører med sig, saa lidet pinlige som muligt.

Det nytter heller ikke med Lovgivning alene. Loven kan, saa klart og bevidst den vil, forkynde, at Varetægtsfængslet ikke længer skal være et Led i Straffeprocessen, et Middel til at afpresse den indespærrede den Tilstaaelse, der ikke kan opnaaes uden Fængslets Gru og hans egen Hjælpeløshed. Til Loven maa slutte sig en paa Loven bygget og i dens Aand gennemført Husorden, af hvilken Fangen i hvert Punkt faar Erkjendelsen af, at Fængslet ikke er noget mer eller værre end et midlertidigt, for hans Tilstedeværelse nødvendiggjort Opholdssted.

Fremfor alt nytter det ikke, hvis man ikke har en altid bedre og mere uddannet Fængselsetat. En Etat, der

fra sin øverste Leder ned til den almindelige Betjent i sit Liv som i sin Omgang med Fangerne viser sig gennemtrængt af en Aand, der gjør dem til noget mer og bedre end Bødler. Paa en gjensidig Forstaaelse og Tillid mellem Fængselsmand og Fange beror dog tilslut Løsningen af det Problem, der ligger i Varetægtsfangernes Behandling.

*Segelke Thrup.*